

Trần Vĩnh Ký (1837 - 1898)

Tác Giả: Saigon Echo s&#u t&#m
Thứ Tư:, 01 Tháng 9 Năm 2010 09:46

Ông là một nhà giáo, nhà báo, nhà văn và là nhà bác học Việt Nam, thông thạo 26 ngôn ngữ, được ghi trong Bách khoa Tđiển Larousse và là một trong 18 văn hào thi giãicủa thế kỷ 19

Chân dung Trần Vĩnh Ký

Trần Vĩnh Ký (6 tháng 12 năm 1837 – 1 tháng 9 năm 1898) khi mới sinh có tên là Trần Chánh Ký, tđ Sĩ Tđi, theo đđo Công giáo nên có tên thánh: Jean - Baptiste Pétrus, [1] nên còn gọi tđ là Pétrus Ký. Ông là một nhà giáo, nhà báo, nhà văn và là nhà bác học Việt Nam, thông thạo 26 ngôn ngữ, được ghi trong Bách khoa Tđiển Larousse và là một trong 18 văn hào thi giãicủa thế kỷ 19[2]. Ông đđi hđn 100 tác phẩm văn học, lịch sử, địa lý, tđ điển và đđch thuđt.

Trần Vĩnh Ký thiđt tha vđi nđn văn học Quốc ngữ và đđc coi là ngđđi đđt nđn móng cho báo chí Quốc ngữ Việt Nam. Ông sáng lập, là tđng biên tđp nhđng tđ báo quốc ngữ đđu tiên (Gia Đđnh báo), cũng là cây bút chđchđt của rđt nhiđu báo khác. Tên ông tđng đđc đđt tên cho tđng Trung học Pétrus Ký nay là Trần Trung học Phđ thông chuyên Lê Hđng Phong (Thành phđ Hđ Chí Minh).

Tiđu sđ

Trần Vĩnh Ký sinh tđi đp Cái Mđn, xã Vĩnh Thành, tđng Minh Lý, huyện Tân Minh, phđ Hoàng An, tđnh Vĩnh Long (nay thuộc huyện Chđ Lách, tđnh Bđn Tre).

Ông là con thđba của Lãnh binh Trần Chánh Thi và bà Nguyễn Thị Châu. Năm ông 3 tuđi [3], thân phđ ông đđc triđu đđnh cđ đđi sđ sang Cao Miên rđi mđt đđ bên đy.

Đđi học

Nhđmđ tđn tđo, lên 5 tuđi Trần Vĩnh Ký đđc đđ học chđ Hán tđi Cái Mđn. Năm 9 tuđi, ông đđc Linh mđc Tám đem vđ nuôi, vì nhđ đđn ông Thi (cha của Pétrus Ký) đã hđt lòng che giđu ông lúc nhà Nguyễn cđm đđo Công giáo gđt gao.

Ông Tám mđt, hai nhà truyđn giáo ngđđi Pháp (thđng gọi là Cđ Hòa, Cđ Long) thđy Pétrus Ký vđa thông minh vđa chăm học, nên đem vđ tđng đđng đđ Cái Nhum đđy chđ Latinh. Năm 1848, Cđ Long đđa Pétrus Ký sang học tđi Chđng viđn Pinhalu đđ Phnom Penh (Cao Miên).

Năm 1851, tđng này chđn 3 học sinh xuđt sđc, trong sđ đó có Pétrus Ký, đđ cđp học bđng đđ du học tđi Chđng viđn Giáo Hoàng đđ Penang thuộc (Malaysia). Đây là mđt tđng chuyên đào tđo các tu sĩ cho vùng Viđn Đđng...

Năm 21 tuđi (1858), Trần Vĩnh Ký đđng học đđn nđa năm thđ 6 (chđ còn mđt năm nđa là tđt nghiđp đđ chđu chđc Linh mđc) thì phđi vđi vđ nđđc vì mđ ông qua đđi. Lúc Pétrus Ký tđr vđ quê hđng Cái Mđn, cũng là lúc thđc dân Pháp đem quân sang xâm chiđm

Trần Vĩnh Ký (1837 - 1898)

Tác Giả: Saigon Echo số u t m
Thứ Tư:, 01 Tháng 9 Năm 2010 09:46

Viết Nam (Đà Nẵng bôn công ngày 1 tháng 9 năm 1858). Vì thế, viết công m đ o công giáo cũng di n ra gay g t h n.

Công tác v i Pháp

Không du học n a, và cũng không th ề quê nhà, Trần Vĩnh Ký ch y lên Sài Gòn vào tá túc nhà v Giám m c ng i Pháp Lefèbre, và đ c ông này gi i thi u làm thông ngôn cho Jauréguiberry vào ngày 20 tháng 12 năm 1860.

Năm 1861 Pétrus Ký thành hôn v i bà V ng Th Th (con gái ông V ng Ng n, h ng ch làng Nh n Giang (Ch Quán) do Linh m c Đoan h đ o Nh n Giang m i mai và đ i v c ng Ch Quán, Sài Gòn.

Ngày 8 tháng 5 năm 1862, Pháp thành lập tr ng Thông ngôn (Collège des Interprètes), ông đ c nh n vào đ y.

Năm 1863, tri u đình Hu c m t phái đoàn do Phan Thanh Gi n c m đ u sang Pháp xin chu c ba t nh mi n Đông Nam K , Phan Thanh Gi n xin Trần Vĩnh Ký đi theo làm thông ngôn.

Sang Pháp, Pétrus Ký cùng phái đoàn nhà Nguy n đ c tri u ki n Hoàng đ Napoléon III, g p nhi u nhân viết tên tu i thu c nhi u lãnh v c khác nhau. Ngoài ra, ông còn đ c sang thăm B Đào Nha, Tây Ban Nha, Ý và đ c y t ki n Giáo hoàng t i Rôma.

V n c, năm 1865, Trần Vĩnh Ký viết cho t Gia Đ nh báo (t báo b ng ch Qu c ng đ u tiên) do ông Ernest Potteaux làm qu n nhi m.

Năm 1866, ông thay th Linh m c Croc làm Hi u tr ng Tr ng Thông ngôn. Ngày 15 tháng 9 năm 1869, ông đ c Th y s đ đ c Pháp là Ohier b nhi m làm ch bút t Gia Đ nh báo và t An Nam chính tr và xã h i.

Ngày 1 tháng 1 năm 1871, Tr ng S ph m (École normale) đ c thành lập, Pétrus Ký đ c c làm Hi u tr ng.

Ngày 1 tháng 4 năm 1871, Pétrus Ký đ c Pháp phong h ng nh t huy n (hàm), đ c c làm th ký Hi đ ng châu thành Ch L n.

Năm 1873, Pétrus Ký đ c giao nhi m v đ i u hành tr ng Tham bi n H u B (Collège des administrateurs stagiaires), đ y Vi t và Hán văn và cũng b t đ u viết sách.

Năm 1876, Th ng đ c Nam K Duperré c ông ra B c K tìm hi u tình hình mi n B c. Năm 1877, ông là h i viên duy nh t và đ u tiên ng i Nam, đ c c làm y viên h i đ ng cai tr Sài Gòn.

Năm 1883, ông đ c Hàn Lâm Vi n Pháp phong hàm Vi n sĩ (Officier d'Académie).

Năm 1886, Paul Bert (ngh sĩ, h i viên Hàn lâm, bác h c gia sinh viết h c) đ c c sang Đông

Truyện Vĩnh Ký (1837 - 1898)

Tác Giả: Saigon Echo s&#u t&#m
Thứ Tư:, 01 Tháng 9 Năm 2010 09:46

Đ&#o ng làm kh&#m s&# Trung K&# và B&# c K&#. V&# n là b&# n t&# tr&# c, nên Paul Bert m&# i Tr&# o ng Vĩnh Ký ra Hu&# giúp vi&# c.

Đ&# n Hu&, P&#rus Ký đ&# c vua Đ&# ng Khánh cho lãnh ch&# c trong C&# m&# t vi&# n Tham tá, sung Hàn lâm vi&# n Th&# gi&# ng h&# c sĩ.

Ngày 11 tháng 11 năm đó, Paul Bert b&# t ng&# b&# b&# nh ch&# t, Tr&# o ng Vĩnh Ký b&# nhóm th&# c dân không cùng cánh b&# r&# i, b&# c đ&#i; và b&# n thân P&#rus Ký sau đó cũng b&# tri&# u đình Hu&# nghi k&# và tr&# d&# p nên ông l&# y c&# đau ph&# i xin t&# ch&# c v&# l&# i Sài Gòn đ&# y h&# c t&# i tr&# o ng H&# u B&, tr&# o ng Thông ngôn và vi&# t sách...

Cu&# i đ&# i

📖 Nhà m&# Tr&# o ng Vĩnh Ký t&# Tr&# Ch&# Quán Ký 📖 bên trong nhà m&#

M&# c dù đã tr&# v&# đ&# i s&# ng c&# a m&# t viên ch&# c, nh&# ng Tr&# o ng Vĩnh Ký v&# n b&# ng&# i khác phe tìm cách h&# b&# c l&# o ng và làm khó đ&# vi&# c vào ng&# ch giáo s&# sinh ng&# Đông Ph&# o ng c&# a ông. R&# i năm 1888, tr&# o ng Thông ngôn đ&#ng c&# a, P&#rus Ký g&# n nh&# th&# t nghi&# p.

Và khi tr&# c, lúc còn đ&# c &# u ái, nh&# ng sách c&# a Tr&# o ng Vĩnh Ký đ&# u đ&# c nhà c&# m quy&# n Pháp b&# ti&# n ra in, đ&# phân ph&# i cho h&# c sinh. Nh&# ng t&# khi b&# h&# t h&# i, lui v&# o n đ&# t &# Ch&# Quán, ông ph&# i b&# ti&# n riêng ra in o n và t&# phát hành. Sách &# m khi&# n P&#rus Ký ph&# i m&# c nhi&# u n&#.

Năm 1887, sau khi đi công tác &# Bangkok đ&# gi&# i quy&# t v&# n đ&# gi&# a Thái Lan và Đông Đ&# o ng, ông ngh&# h&# u. Năm 1888, ông xu&# t b&# n t&# p chí t&# nhân Thông Lo&# i Kh&#a Trình (Miscellanées) đ&# c 18 s&# (1888-1889).

S&# ng trong hoàn c&# nh bu&# n bã, túng qu&# n, b&# nh ho&# n luân, P&#rus Ký qua đ&# i vào ngày 1 tháng 9 năm 1898.

M&# ph&# n và nhà &# khi x&# a c&# a ông (nay là n&# i th&# ph&# ng ông), hi&# n n&# m n&# i góc đ&# o ng Tr&# n H&# ng Đ&# o và Tr&# n Bình Tr&# ng thu&# c Qu&# n 5, thành ph&# H&# Chí Minh.

Ch&# c v&, huân huy ch&# o ng

Trần Văn Vĩnh Ký (1837 - 1898)

Tác Giả: Saigon Echo s&#u t&#m
Thứ Tư:, 01 Tháng 9 Năm 2010 09:46

Không nh&#ng Trần Văn Vĩnh Ký là m&#t nhà văn ti&#n phong c&#a n&#n văn h&#c ch&# qu&#c ng&# mà ông còn là m&#t h&#c gi&# r&#t n&#i ti&#ng. Trong quá trình ho&#t đ&#ng, ông đã đ&#c nh&#n các ch&#c vi&#c và huân huy ch&#ng:

- Nh&#n huy ch&#ng Dũng sĩ c&#u th&# c&#a Tòa thánh La Mã ngày 1 tháng 10 năm 1863.
- Năm 1871, đ&#c c&# làm h&#i viên H&#i Nhân Văn và Khoa h&#c vùng Tây Nam n&#c Pháp, H&#i nhân ch&#ng h&#c, H&#i Giáo d&#c Á châu.
- Năm 1874, đ&#c phong giáo s&# ngôn ngữ Á Đông, vì Pétrus Ký đã thông hi&#u 27 sinh ngữ trên th&# gi&#i.
- Trong cu&#c b&#u ch&#n “Toàn C&#u Bắc H&#c Danh Gia” vào năm 1874, Pétrus Ký đã đ&#c bình ch&#n đ&#ng hàng th&# 17 trong 18 “Th&# gi&#i Th&#p Bát Văn Hào”.[4].
- Nh&#n huy ch&#ng Isabelle la Catholique c&#a Tây Ban Nha ngày 27 tháng 6 năm 1886.
- Tr&# thành h&#i viên H&#i chuyên kh&#o v&# Văn hóa Á Châu ngày 15 tháng 2 năm 1876.
- Tr&# thành h&#i viên H&#i chuyên h&#c đ&#a đ&# Paris ngày 7 tháng 7 năm 1878.
- Nh&#n huy ch&#ng Hàn Lâm Vi&#n đ&# nh&# đ&#ng c&#a Pháp ngày 17 tháng 5 năm 1883.
- Nh&#n T&# đ&#ng Long Tinh, Ng&#c Khánh, Long Khánh c&#a Nam tri&#u ngày 17 tháng 5 năm 1886.
- Nh&#n B&#c Đ&#u B&#i Tinh đ&# ngũ đ&#ng c&#a Pháp ngày 4 tháng 8 năm 1886.
- Nh&#n Hàn Lâm Vi&#n đ&# nh&# đ&#ng c&#a Pháp ngày 3 tháng 6 năm 1887
- Nh&#n Hàn Lâm Vi&#n đ&# nh&# đ&#ng c&#a Hoàng gia Cam B&#t.
- Vua Đ&#ng Khánh ban cho ông ch&#c Hàn Lâm vi&#n Th&# gi&#ng h&#c sĩ.
- Vua Kh&#i Đ&#nh ban hàm L&# B&# Tham Tri.
- Vua B&#o Đ&#i ban hàm L&# B&# Th&#ng Th&#.
- Tr&#c đây, tên c&#a ông đ&#c B&# Giáo D&#c Vi&#t Nam C&#ng hòa đ&#t cho m&#t ngôi tr&#ng trung h&#c l&#n ở Sài Gòn. Sau năm 1975, tr&#ng này đ&#c đ&#i tên là tr&#ng trung h&#c Lê H&#ng Phong.

M&#t s&# tác ph&#m

Ông có r&#t nhi&#u tác ph&#m (118 tác ph&#m ho&#c 121 tác ph&#m), l&#c kê m&#t s&# nh&#:

- Truy&#n đ&#i x&#a
- Abrégé de grammaire annamite (Tóm l&#c ng&# pháp An Nam)
- Kim Vân Kiều (b&#n phiên âm ra ch&# qu&#c ng&# đ&#u tiên)
- Petit cours de géographie de la Basse-Cochinchine
- Cours de langue annamite (Bài gi&#ng ngôn ngữ An Nam)
- Voyage au Tonkin en 1876 (Đông Kinh du ký)
- Guide de la conversation annamite (H&#ng đ&#n đàm tho&#i An Nam)
- Phép l&#ch s&# An Nam (Les convenances et les civilités annamites)
- L&#c súc tranh công
- Cours de la langue mandarine ou des caractères chinois (Bài gi&#ng ti&#ng quan tho&#i hay ch&# Trung Qu&#c)
- Cours d'histoire annamite (Bài gi&#ng l&#ch s&# An Nam)
- D&# đ&# thuy&#t l&#c (Précis de géographie)
- Đ&#i Nam tam th&#p nh&#t t&#nh thành đ&#
- Cours de littérature annamite, 1891 (Bài gi&#ng văn ch&#ng An Nam)
- Cours de géographie générale de l'Indochine (Bài gi&#ng đ&#a lý t&#ng quát Đông D&#ng)

Truyện Vĩnh Ký (1837 - 1898)

Tác Giả: Saigon Echo s&#u t&#m
Thứ Tư:, 01 Tháng 9 Năm 2010 09:46

- Đ&#i Nam tam th&#p nh&#t t&#nh đ&#a đ&#
  - Grand Dictionnaire Annamite-Français (Đ&#i t&# đ&#n An Nam-Pháp) v.v...
- Hi&#n còn nhi&#u tr&#c tác c&#a Tr&#ng Vĩnh Ký đã b&# th&#t l&#c, không còn đ&#y đ&# ho&#c n&#m &# th&# vi&#n n&#c ngoài.

N&#i lòng

Hay tin Pétrus Ký, m&#t con ng&#i tài gi&#i, s&# ra làm vi&#c v&#i Pháp, m&#t s&# quan l&#i nhà Nguy&#n đâm ra nghi k&# ông. Nh&#ng sau nhi&#u toan tính, ông nghĩ r&#ng ph&#i làm vi&#c đ&# giúp đ&# đ&#ng bào, nh&#t là lúc &#y, Pháp và Nam tri&#u ch&#a hi&#u nhau, ch&#a thành th&#t v&#i nhau. Pétrus Ký đã m&#n câu cách ngôn Latinh &# v&#i h&# mà không theo h&# (Sic vos non vobis), đ&# bi&#n minh cho vi&#c nh&#n l&#i làm thông ngôn cho Jauréguiberry.[5]

Ngày 8 tháng 11 năm 1870, ông có l&#i di hu&#n: Ng&#i đ&#i sanh ký t&# quy, đ&#ng đi n&#c b&#c v&#n v&#i l&#m. Nh&#ng ai cũng có ph&#n n&#y, h&# nh&#p th&# cu&#c b&#t kh&# vô danh v&#, cũng ph&#i làm vai tu&#ng mình cho xong đã, m&#i chun vô phòng đ&#c. S&# s&#ng &# đ&#i t&#m n&#y, đ&# nh&# hoa n&# m&#t h&#i s&#ng sa; v&#n s&# đ&#u chóng qua h&#t, tan đi nh&# mây nh&# khói. Nên ph&#i li&#u s&#c, tùy ph&#n mà làm vai tu&#ng mình cho xong....

Bài th&# ông sáng tác lúc g&#n lâm chung :

*Quanh quanh qu&#n qu&#n l&#i đ&#ng quai,
Xô đ&#y ng&#i vô gi&#a cu&#c đ&#i.
H&#c th&#c g&#i tên con m&#t sách,
Công danh r&#t cu&#c cái quan tài.
Đ&#o h&#n, l&#i k&#n men chân b&#c,
Bò x&#i, con s&#ng ch&#t l&#i ho&#i!
Cu&#n s&# bình sanh công v&#i t&#i,
Tìm n&#i th&#m phán đ&# th&#a khai[6]*

Và câu ghi n&#i nhà m&# b&#ng ti&#ng Latinh: *Miseremini Mei Satem Vos Amici Mei* (Xin hãy th&#ng tôi, ít ra nh&#ng b&#n h&#u c&#a tôi).

Đánh giá

Nhà Tr&#ng Vĩnh Ký t&#i Ch&# Quán
&# Nhà bia k&# n&#m n&#i sinh Tr&#ng Vĩnh Ký.

Phía sau là nhà thơ chính của họ ở Cái Mơn.

Ở cuối thế kỷ 19, Jean Bouchot gọi Trần Hưng Vĩnh Ký là "một nhà bác học duy nhất ở Đông Đàng và cho đến nay là người Trung Hoa hiện đại nhất."
Học giả người Pháp này cũng đã viết:

Ta phải xem đời của Trần Hưng Vĩnh Ký là một bài học và một gương sáng tốt cho ta. Một bài học vì, vì ta thấy người dân hoàn toàn Nam Kỳ lấy ý sánh kịp với các nhà thông thái xứ người đáng nhét của Âu châu trong đời ngành khoa học...[7]

Các nhà văn, nhà nghiên cứu Việt Nam nhận xét:

• Vũ Ngọc Phan:

Trong số những sách dịch thuật, khảo cứu và sáng tác của ông, người ta thấy chỉ những sách khảo cứu của ông là có giá trị hơn cả... Người ta thấy ông rõ là một nhà bác học có óc tìm tòi và có phương pháp...[8]

• Vũ Ngọc Hưng Sĩ:

Trần Hưng Vĩnh Ký, Trần Hưng Minh Ký, Huỳnh Tấn Nhị là ba ông minh triết bậc nhất, gần gũi mà chỉ cần nhìn mùi bùn, không ham "độc quyền béo cò" như ai, chỉ say mê lý và học hỏi, sẵn sàng đi Tào mà lòng giữ Hán, thác không tình nghĩa, thấy đó mà mừng thầm cho nước nhà những công nhân ba đào sóng gió còn hiện nay người xứng danh học trò của Khổng Tử[9]

• Sĩ Nam:

Ông Trần Hưng Vĩnh Ký từ khi đi đi t cho đến khi mất vẫn ở ra thân Pháp. Tuy nhiên, người ta vẫn thấy Nam không bao giờ khinh rẻ ông. Ông không gia nhập Pháp tịch; trước khi mất, ông bắt đầu thân phận của người học sinh sống trong thời kỳ khó khăn...

Khi phong trào Duy Tân hoạt động khai mở, ông Trần Hưng Vĩnh Ký cũng được ủy quyền đốc thúc người học sinh ông Trần Hưng Vĩnh Ký viết bài trong báo Lục Tỉnh Tân Văn nhan đề "ông Đốc Ký".

Ông này khi sanh ra tuy là nhà học sinh tin cậy mà cũng chỉ cần học hỏi mà học hỏi quê hương, chỉ cần cho các quan Lang sa bắt phong tục địa phương của con nhà An Nam, cho họ chỉ mịch lòng nhau, làm cho mọi người phải thấy con Việt. Đêm ngày lo đi sách này dịch sách kia cho họ học sinh địa phương. Thời kỳ là quan thầy của địa phương và Nam Kỳ...

Ngoài những tác phẩm biên khảo mang tính cách bác học, ông Trần Hưng Vĩnh Ký còn chú ý đến đời sống bình dân, và vẫn theo dõi ăn tiếng nói thông dân lúc bấy giờ. Chuyên đi xa của ông cùng là Chuyên đi buôn của Huỳnh Tấn Nhị cũng còn đáng chú ý[10]

• Thanh Lăng:

Trần Hưng Vĩnh Ký không dốt, không đòi hỏi, không cao kỳ; ông trai trẻ học, ông mới học... Và như ông, câu văn Việt từ trước giờ phóng khoáng và những xiết xiết chửi Hán. Chỉ cần ông của ông chính là "cách nói tiếng An Nam rỗng" và viết "trên tuốt như là nói". Nếu đem phân tích theo ngữ pháp thì thấy lời thô, nhưng so với văn xuôi khác ra đời sau ông 20, 30 năm, vẫn ông vẫn còn hay hơn, mới mẻ khúc chiết hơn[11]

• Nguyễn Huệ Chi:

Nhäng biên soßn cäa Träng Vĩnh Ký đã có nhäng đóng góp quan träng cho mät sä ngành khoa häc đäng thäi, nhät là khoa ngôn ngữ häc và khoa häc läch sä... Các sáng tác cäa Träng cũng nói lên ít nhäu cá tính mät con ngäng i cän män trong công viäc, có cái nhìn tinh tä và óc tò mò träc sä vät, nhäu lúc có khä năng hài häc hóa mäi chuyän nä đäi.[12]

• Lê Thanh:

Ông là ngäng i, tä nhä đäng cä giáo đäng theo phäng pháp Âu Tây, khi träng thành theo giúp viäc ngäng i Pháp, thä mà bäng häu viät thä giäc ông, ông không nghe, vän khäng khäng tä chäi đä suät đäi đäng cä giäc bäng quän áo Vät Nam và suät đäi là mät ngäng i Vät Nam thuän túy[13]

• Nguyän Văn Tä tóm tät sä nghiäp cäa Träng Vĩnh Ký gän trong 3 tiäng "Bäc häc, Tâm thuät, Khiêm tän"[14]

• Huänh Minh: näu cä Võ Träng Toän là "Häu tä" cäa Nho häc đät Gia Đänh thì cä Träng Vĩnh Ký là bäc tän hän cäa chäng quäc ngäng trong toàn cõi đät Vät .[15]

Bên cänh đó, theo website Bän Tre, cũng có nhiäu ý kiän phê phán, buäc täi hä Träng vì đã cäng tác väi thäc dân, nhä Lê Thanh trong quyän Träng Vĩnh Ký, Trän Huy Liäu trong Läch sä 80 năm chäng Pháp, Phäm Long Đänh và Nguyän Sinh Duy trong quyän Cuän sä bình sanh cäa Träng Vĩnh Ký...

Trang web trên đäng täi:

Cũng cän thäy thêm räng do bän thân cuäc đäi hoät đäng cäa Träng Vĩnh Ký có nhiäu điäu phäc täp và räc räi...Cho nên nhäng ý kiän trái ngäng cä nhau tùy thuäc vào chä đäng, cách nhìn và đánh giá khác nhau cäa täng ngäng i đäi väi nhän vät täch sä này.

Và con ngäng i giàu tài năng và có säc làm viäc to län nhä thä, đän cuäi đäi đã räi vào hoàn cänh nghèo nàn, túng bän. Vä mät tinh thän, lúc sinh thäi ông cũng đã bäc lä nhiäu bản khoán, khäc khoäi. Hai câu cuäi cäa Bài thä tuyät mänh nhä muän gäi gäm tâm sä cho ngäng i đäi sau, khi phäm bình vä sä nghiäp cäa ông:

Cuän sä bình sanh công viät täi
Tìm näi thä mä phán đä thäa sai.[16]

Ngoài ra, ông còn đäng cä xem là có công trong ngành làm vuän nä Cái Män. Các giäng cây ăn trái nhä là säu riêng, chôm chôm träc, măng cät träc, bän bon đäu do ông đem tä Pinang mäi khi bäi träng vä thäm nhà. [17]